

PAPER DETAILS

TITLE: Eski Mezopotamya Kùltüründe Tilsim Inanisi ve Bazi Tilsimli Objeler

AUTHORS: Abdulgani KAÇAR

PAGES: 69-81

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/776841>



ARCHIVUM ANATOLICUM (ArAn)	13/1	2019	69-81
----------------------------	------	------	-------

ESKİ MEZOPOTAMYA KÜLTÜRÜNDE TILSIM İNANIŞI VE BAZI TILSIMLI OBJELER*

Abdulgani KAÇAR**
ORCID: 0000-0001-8745-4758

Makale Bilgisi

Başvuru: 24 Mart 2019

Kabul: 13 Mayıs 2019

Article Info

Received: March 24, 2019

Accepted: May 13, 2019

Öz

Eski Mezopotamya sakinlerinin zihin dünyalarında, dönemin bilim ve kültür düzeyiyle iç içe gelişen inanç sistemlerine bağlı olarak, kendilerine sürekli zarar vermek için fırsat kolladıklarını düşündükleri, çok sayıda metafizik varlık yer almaktaydı. Bu varlık, kimi zaman yeraltı dünyasından yeryüzüne gelen kızgın bir hayalet/ruh, kimi zaman ise korkunç derecede kötü bir cin olabilirdi. Cinler ve hayaletler, insanlara genellikle herhangi bir sebep olmaksızın saldırabilir ve hem fiziksel hem de ruhsal rahatsızlık verebilirlerdi. Dolayısıyla insanların maruz kaldıkları hastalıklar ve felaketler doğrudan cinlerin ve hayaletlerin birer eylemi olarak görülmekteydi. Ayrıca bu kötücül varlıkların nezdinde suçlu ve masum aynıydı ve bir insana saldırırken ne etik değerleri ne de sosyal

* Bu makale yazarın, Eski Mezopotamya’da Büyü ve Büyücülük, adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı
ganikacar@gmail.com

farklılıkları gözetirlerdi. Eski Mezopotamya sakinleri, çoğu zaman neden saldırdıklarını bilmedikleri bu doğüstü güçlerin kötülüklerine karşı, akla ve bilime uygun yöntemlerle değil, inançlarına paralel olarak tılsımlar/muskalar, büyü ritüelleri ve tanrılardan yardım isteme gibi metafizik yollarla mücadele edebileceklerine inanıyorlardı. Kötülüklerle karşı koruyucu olmasının yanı sıra tılsımların, arzu edilen maddi ya da manevi herhangi bir şeyi elde etmek için büyü bir etkisi olduğuna da inanılmaktaydı.

Bu çalışmanın amacı, tılsım inancının Eski Mezopotamya kültüründeki yeri, tılsımlı/büyü olduğu inanan başlıca objeler, bu objelerin kullanım alanları ve nasıl kullanıldıkları ile ilgili genel bir değerlendirme yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Eski Mezopotamya inancı, cin, hayalet, büyü, tılsım, muska

Abstract

The Belief of Talisman in the Ancient Mesopotamian Culture and Some Talismanic Objects

Depending on their religion designated by level of ancient scientific and cultural level, in understanding of peoples living in Mesopotamia, there are so much metaphysical entities who watching an occasion to harm them. This entity either could be an angry ghost of a died man who come from netherworld or he could be a very horrible demon. Ghosts and demons was attacking to people usually without any reason and they was giving physical and mental harm to them. Ancient Mesopotamians believed that illnesses and disasters were actions of these demons and ghosts. Therefore, they have tried to counteract them not by reasonable methods but by somethings that they believed those will protect themselves from evils, such as amulets, magical rituals and praying to gods.

Alongside to be protected against evil, another aim of using the charm was to get the good chance for something to be desired.

Keywords: Beliefs of ancient Mesopotamia, demons, ghosts, incantation, charm, amulet

Giriş

Elimizde, insanoğlunun yeryüzünde bulunan bazı objelerin büyü/tılsımlı olduğuna dair inancının, insanlık tarihinin en erken dönemlerine kadar geriye gittiği yönünde birtakım bulgular vardır. Eğer, taş,

boynuz ya da bitki gibi herhangi bir nesne, bir kimseye renginden, yapısından ya da şeklinden dolayı etkileyici veya sıra dışı geldiyse onu bulan kişi, daha sonra başına gelen olumlu olaylar ile o şeyin bir bağlantısı olduğunu düşünmüş ve onu bir tılsım haline getirmiştir. Buna paralel olarak, söz konusu objenin iyi şans getirdiğine inanan diğer insanlar da benzer nesnelere sahip olmak için çaba sarf etmişlerdir. Zamanla, bu nesnelerin kötülöklere karşı koruyucu güçlere sahip olduklarına ve insanlara istedikleri şeyleri elde etmeleri konusunda iyi şans getirdiğine dair bir inanç ortaya çıkmıştır. Tarihsel süreç içerisinde bu objeler, insanlar tarafından sahip oldukları özelliklere göre, genellikle de renklerine ve yapılarına bağlı olarak sınıflandırılmışlardır. Söz konusu objelerin, aralarında herhangi bir yönden bir benzerlik bulunan durumlar üzerinde olumlu etki sağladığına inanılmıştır. Örneğin, yarı-saydam yapıda ve kremi bir renge sahip taşlara, “süt taşı” denmiş ve bunların çocuk emziren kadınların göğüslerindeki sütü arttırdığına inanılmıştır.¹ Bu durum, eski insanların süt ile süt taşı arasında, renk benzerliğinden dolayı metafizik bir ilişki olduğunu varsaydıkları anlamına gelmektedir. Nitekim bu yaklaşım, başka birçok obje ile aralarında herhangi bir yönden benzerlik kurulan durumlar için de aynı şekilde geçerli olmuştur.

Arkeolojik kazılar ve yazılı belgeler, uygarlığın temellerinin atıldığı Eski Mezopotamya coğrafyasında taş, kemik, metal gibi birçok objenin tılsım olarak kullanıldığını göstermektedir.² Eski Mezopotamya sakinlerinin inanç dünyasında büyü oldukça önemli bir yer tutmaktadır öyle ki inanç ve büyü birbirinden soyutlanamayacak derecede içi içe geçmiş durumdadır. Bu bağlamda, büyü inancı ile bağlantılı olan tılsımların, kentteki düşük-gelirli muhitlerden, kralın sarayına kadar akla gelebilecek hemen her yerde bulunmuş olması, tılsımın yaygın kullanımını ve söz konusu dinsel-büyüsel düşüncenin belirli bir sosyal tabaka ile sınırlı olmadığı gerçeğini gözler önüne sermektedir.³

Eski Mezopotamya’da bulunan erken dönemlere ait tılsım amacıyla kullanılmış objelerin anlamları genellikle belirlenememiş ve bunların bir kısmı daha geç dönemlerde kullanılan benzer sembollerden hareketle açıklanmaya çalışılmıştır. Örneğin, Ur’da bulunmuş kral mezarlığında

¹ E. Douglas Van Buren, “Amulets in Ancient Mesopotamia”, *Orientalia Nova Series*, Vol. 14, (1945): 18.

² Eva A. Braun-Holzinger, “Apotropaic Figures at Mesopotamian Temples in the Third and Second Millenia”, Tzvi Abusch ve Karel van der Toorn (ed.), *Ancient Magic and Divination I, Mesopotamian Magic Textual, Historical and Interpretative Perspectives*, (Groningen : 1999), 152.

³ Walter Farber, “Witchcraft, Magic and Divination in Ancient Mesopotamian”, Editor in Chief Jack M. Sasson, *Civilizations of the Ancient Near East*, Vol. III, (1995), 1902.

bulunan çoğunlukla, küçük boyuttaki boğalar, koçlar, kurbağalar ve kuşlardan oluşan mücevherler, sonraki dönemlere tarihlenen mühürlerin üzerinde bulunan ve şans/uğur tılsımları olarak kullanılan dolgu motifler biçimindeki aynı hayvanlara bakılarak yorumlanmıştır. Bunun yanında, sonraki dönemlere tarihlenen metinlerde sıklıkla bahsi geçen değerli kolyeler, üçüncü binyılın sonu ve ikinci binyıla ait zengin mezarlar halen bulunamadığı için bugüne ulaşamamıştır. Fakat daha yakın dönemlere ait bir çarşıdan kalma bir miktar altının ve Larsa'dan bir katmanda bulunan kolyelerin üzerinde tanrıların ve koruyucu ilahların figürlerinin bulunması, bu konuda bize bir fikir verebilmektedir.⁴

Tılsımlar Eski Mezopotamyalılarca, bazen yazılı açıklama olmaksızın bazen de üzerlerine birkaç cümlelik açıklama metni yazılarak kullanılmışlardır. Bu metinlerin içeriği, genellikle bazı özel bitki ve taşların sahip olduğu nitelikler ve tılsımın kullanım amaçlarıyla ilgilidir.⁵ Bu durum, Eski Mezopotamya kültüründe yazının ritüel kullanımına iyi bir örnek oluşturmaktadır. Muska şeklindeki tabletlerin üzerine çivi yazısı ile büyü olduğu inanan sözler yazılmış ve bu tabletlerin şifa dağıtacağına inanılmıştır.⁶

Babillilerden günümüze ulaşan tılsımlar, çoğunlukla kötülöklere karşı okunan bir duanın bazı bölümlerinin yazılı olduğu, insanların boyunlarına veya korumak istedikleri binaya astıkları bir obje biçimindedir. Bugün elimizde bulunan bu türden duaların en eskileri M.Ö. 2400'lere yani Er Hanedanlar dönemine tarihlenir. Bunların bir bölümü, akrep sokması, yılan ısırması gibi durumlara karşı yazılmıştır. Yine bu dönemden günümüze, el şeklinde fakat daha küçük boyutlarda çok sayıda tılsım kalmıştır. Ayrıca az sayıda, daha sonraki dönemlere tarihlenen, bir direğin üzerine yerleştirilmiş ve farklı parmak sayılarına sahip el figürleri bulunmuş fakat bunların neyi sembolize ettiği tam olarak anlaşılamamıştır.⁷

Tılsım Olarak En Yaygın Biçimde Kullanılan Objeler

Mezopotamya sakinleri, tılsım olarak hem tabiatta doğal halde bulunan hem de sonradan insan eliyle yapılmış objeler kullanmış, bunların

⁴ Eva A. Braun-Holzinger, "Apotropaic Figures at Mesopotamian", 152.

⁵ Beatrice L. Goff, "The Role of Amulets in Mesopotamian Ritual Texts", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, Vol. 19, No. 1/2, (1956): 38.

⁶ Adolf Leo Oppenheim, *Ancient Mesopotamia*, Revisited Edition, Completed by Erica Reiner, (The University of Chicago Press, 1977), 235.

⁷ Jeremy Black ve Anthony Green, *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü, Tanrılar, İfridler, Semboller*, (Aram Yayıncılık, 2003), 56, 70-71.

büyülü güçlere sahip olduklarına ve iyi şans getirip kötülükleri uzaklaştırdıklarına inanmışlardır. Bu nedenle eski insanlar, tılsımları ya takı gibi üstlerinde taşımış ya da kötülüklerden korumak istedikleri mekânlara yerleştirmişlerdir. Örneğin Yeni Asur dönemi kralları, kendilerini koruması için tanrıları simgeleyen metalden yapılmış kolyeler takmışlardır. Fakat tılsımların bu denli yaygın kullanımına rağmen, Sumer veya Akad dilinde tılsım için özel bir sözcük kullanılmamış olması anlaşılması zor bir durumdur.⁸

Tılsım olarak en çok kullanılan doğal nesnelerden biri taş olmuştur. Nitekim Eski Mezopotamya'ya ait çivi yazılı birçok tablette, sıklıkla büyüye ve daha birçok tehlikeye karşı koruyucu tılsım olarak kullanılan taş boncuklardan ve bazen de bilezik ve halhallardan bahsedilmektedir.⁹ Taşlar, genellikle tek olarak değil, bir ipe dizili halde, çoklu olarak kullanılmıştır. Akadcada *turru* denilen bu tarz boncuk dizileri, çeşitli taşlardan yapılmış, kırmızı, beyaz, siyah ya da çok renkli bir yün ipe dizilmiş ve boyna veya sağ ya da sol el veya ayak bileğine takılmıştır. Bu taşların bazen göğüs ya da karın üzerine yerleştirildiği de olmuştur. Babil tıp metinlerinden, belirli bazı merhemlerin ve bir tele dizilmiş tılsım olarak kullanılan taşların, Hammurabi veya Narām-Sin gibi şöhretli krallara atfedildiği bilinmektedir.¹⁰

Yazılı kaynaklardan edinilen bilgiye göre, silindir mühürler de Eski Mezopotamya sakinlerince tılsım olarak kullanılmıştır. Tılsım amacıyla kullanılan mühürlerin üzerine genellikle, mührü taşıyan kişiye uzun ve müreffeh bir hayat sunmasını sağlamaya yönelik büyü sözler yazılmıştır.¹¹

Tılsım/muska olarak kullanılan bir diğer sembol, “Lugal-irra” ile “Meslamta-ea”, yani “büyük ikizlerdir” ve bunlar, ölümler diyarının yeryüzüne açılan kapısında duran ve ellerindeki baltalarla bu tarafa geçmek isteyen ölümleri parçalamak için bekleyen iki tanrıdır. Eski Mezopotamya'da üzerinde büyük ikizlerin tasvirlerinin bulunduğu objeler, koruyucu tılsım olarak kapıların girişine gömülmüştür. Yine üzerinde bu iki tanrının tasviri bulunan ve Yeni Asur Dönemi'ne tarihlenen bir kolyenin bulunmuş olması, insanların bu tılsımı üzerlerinde de taşıdığına işaret etmektedir.¹²

⁸ Black ve Green, *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü*, 218.

⁹ Tzvi Abusch ve Daniel Schwemer, “The Corpus of Ancient Mesopotamian Anti-Witchcraft Rituals Volume One”, Tzvi Abusch, Ann K. Guinan (ed.), *Ancient Magic and Divination* 8/I, (Leiden-Boston: BRILL, 2011), 3.

¹⁰ Erica Reiner, “Magic, Figurines, Amulets, and Talismans”, Ann E. Farkas, Prudence O., Harper ve Evelyn B. Harrison (ed.), *Monsters and Demons in the Ancient Medieval Worlds, Papers Presented in Honor of Edith Paroda*, (1987), 33.

¹¹ Reiner, “Magic, Figurines”, 28.

¹² Black ve Green, *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü*, 145.

Pazuzu başı tasviri de Eski Mezopotamya’da koruyucu tılsım olarak kullanılan yaygın bir objedir. Tılsımlı olduğuna inanılan *Pazuzu* başı, henüz anne karnındaki ya da yeni doğmuş bebekleri kaçırıp öldürdüğüne inanılan acımasız *Lamaštu* cinine karşı kolye olarak kadınların boyunlarına takılmıştır. Yine *Lamaštu*’nun *Pazuzu* tarafından zorla yeraltı dünyasına gönderilişini betimleyen levhaların da *Lamaštu*’dan korunma amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır.¹³ Hamile kadınları kötülöklere karşı koruyan *Pazuzu* ile ilgili mecazi bir anlatım içeren bir metinde, aşağıdaki ifadeler bulunmaktadır:

“Ben *Pazuzu*, *Haṇpu*’nun oğlu, şeytani rüzgar-cinlerinin kralı.
Titreyen yüce bir dağa tırmandım,
ve orada rastladığım (şeytani) rüzgarlar batıya yöneldi.
Onların kanatlarını teker teker kırdım”.

Burada titreyen yüce dağdan kasıt, hamile bir kadının göbeğı olmalıdır. *Pazuzu*’nun dağda rastladığı batı rüzgarları ise kadına ve karnındaki bebeğıne zarar vermek isteyen kötücöl varlıkları temsil etmektedir. Hamile kadının kötü varlıklara, özellikle de *Lamaštu*’ya karşı boynuna taktığı *Pazuzu* başı, aşağıya doğru yani kadının göbeğıne doğru bakmaktadır.¹⁴

Lamaštu’ya karşı yapılan bir tılsımın/muskanın üzerindeki metinde ise şu ifadeler bulunmaktadır:

“Dua: O, yatağımin yanına geldi,
beni korkuttu, beni endişeyle ürpertti,
bana korkunç rüyalar g[österdi]
[Yeraltı dünyasının başgardiyani]
P[etu o’nu teslim almalı].”¹⁵

Lamaštu, genel olarak hamile kadınların lohusalık humması döneminde karşılaştıkları sıkıntıların bir varlık haline dönüştürölmüş hali olmalıdır. Nitekim söz konusu dönemde kadınlar, muhtemelen bebeklerini kaybetme korkusuyla da travmatik bir dönem geçirirler. *Lamaštu* inaniş ile Anadolu kültüründe al basması olarak tabir edilen inaniş oldukça benzer yönler taşımaktadır. Albasması döneminde doğum yapmış kadının ateş i yükselir ve kadın baygınlık ve sara nöbetlerine benzer nöbetler geçirir. Bu

¹³ Black ve Green, *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü*, 142.

¹⁴ Frans A.M. Wiggermann, “The Four Winds and the Origins of Pazuzu”, Claus Wilcke (ed.), *Das geistige Erfassen der Welt im Alten Orient, Beiträge zu Sprache, Religion, Kultur und Gesellschaft*, (Wiesbaden: 2007), 126.

¹⁵ Nils P. Heessel, *Pazuzu, Archäologische und Philologische Studien zu Einem Altorientalischen Damon*, (Leiden, Boston, Köln: Ancient Magic and Divination IV, STYX, 2002), 98.

dönemde, yeni doğum yapmış anneye, hiç evlenmediği için kadınları kışkırttığına inanılan Al karısı veya Albıs adlı bir cinin çok korkunç bir surette görüldüğüne inanılır.¹⁶

Tılsımlı Olduğuna İnanılan Bazı Objelerin Kullanım Amaçları

Eski Mezopotamya toplumlarında tılsımlar birçok amaçla kullanılmışlardır. Bu amaçlardan biri de cinsel problemleri gidermektir. Bu amaçla örneğin, kadın ve erkeğin cinsel organlarının, pişirilmiş kilden ve duvara asılabilecek şekilde maketleri yapılmıştır. Cinsel sorunları gidermek amacıyla yazılmış Babil büyü metinleri, yapılacak birtakım başka şeylerin yanı sıra cinsel birleşme esnasında yatağın başucuna koymak için bir heykelcik yapılması gerektiğini belirtir. Eski Babil döneminden kalma, üzerinde cinsel içerikli resimler olan levhaların da benzer bir amaç için kullanılmış olması muhtemeldir.¹⁷

Hamilelikte ve doğum esnasında yaşanan sorunlara karşı da tılsım kullanılmıştır. Örneğin, çoraklığa ve hamilelik-doğum sürecinde yaşanan sıkıntılara karşı bir ev ahalisinin kadın bir ferdi için yazılmış, Part Dönemi'ne tarihlenen, altından ince bir levha şeklinde yapılmış ve her iki yüzüne de Mandaea dilinde koruma/sağaltma duaları kazınmış bir tılsımın üzerindeki metinde, şu ifadeler bulunmaktadır:

*“Yaşam adına.
Adurdukht ve Mahdur'un kızları
Mama için şifa olacak.
Ve gizemlerini açığa çıkar,
[...] bütün aşiretlerine karşı,
ağzını aç ve ataları insanlara hükmeden
insanları gözeten, insanları fetheden ve
uzaklara gönderen, içindeki ağacı ver.
Çocuklarını öldüren ve çocuklarını boğazlayan,
kadınlara ve erkeklere karşı gönderilen
yedi erkek ve dişi (kötü) söze karşı
Adurdukht'un kızı Mama,
bağlı ve mühürlüdür.
Onlar, sezaryen ve doğum esnasında
(dölü) kurutur.
Yedi erkek ve dişi (kötü) söze,*

¹⁶ Nurgül Yıldırım, “Eski Mezopotamya ve Anadolu’da Uğursuzluk İnancı ve Bununla İlgili Büyü Ritüelleri”, *History Studies*, Volume 7, Issue 1, A Tribute to Prof. Dr. İbrahim Güler, (2015): 245, Dipnot 32.

¹⁷ Black ve Green, *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü*, 81.

*kadın ve erkek büyücünün yedi
ve Lilit'in sekiz diline karşı mühürlüdür.
Nabu ve Nirig'in mühür-yüzüğü ile
Mama bağlı ve mühürlüdür,
Nanay ve Şadya'nın mühür-yüzüğü ile
bağlı ve mühürlüdür.
Ve geceleyin o, keten bağı ile bağlıdır
o, bir kurşun ve katran mühür (ile mühürlüdür).
Sır tarafından kovuldu ve sürgün edildi
yedi erkek ve dişi (kötü) söz,
erkek Şabur'dan ve kadın Mama'dan,
kovuldu, kovuldu, kovuldu,
kovuldu, kovuldu, kovuldu,
kovuldu, kovuldu, kovuldu,
kovuldu, kovuldu, kovuldu." ifadeleri bulunmaktadır.¹⁸*

Eski Mezopotamya'dan günümüze ulaşan büyü metinlerinin en yaygın temalarından biri de "kem göze" ya da bizim kullandığımız tabiriyle "nazara" karşı korunmadır ve bu amaçla yapılmış çok sayıda tılsım/muska mevcuttur.¹⁹ Yakındoğu'da bugün bile camdan yapılmış sahte gözler, kem göze karşı koruyucu tılsım olarak göze takılmaktadır. Bununla birlikte, *Marduk/Ea* tipi koruma/sağaltma büyü metinlerinde, *Enki* tarafından *Marduk'a*, kem göze karşı kullanılabilecek örneğin bir tutam yün gibi bazı oldukça basit nesneler de önerilmektedir.²⁰ Kuzey Suriye'nin doğusundaki Tel Brak'taki "Göz Tapınağı" diye adlandırılan kazı yerinde, Geç Uruk dönemine tarihlenen birkaç bin adet göz şeklinde tılsım ve yanı sıra çok sayıda, yeşil veya siyaha boyanmış iri gözlere sahip insan biçimli figür bulunmuştur. Ayrıca bazı figürlerin üç gözü, bir kısmının ise üst üste gelecek şekilde iki çift gözü olduğu tespit edilmiş ve söz konusu tapınağın bir göz tanrısı için inşa edildiği değerlendirilmiştir. Bunun yanında göz motifi, dekoratif amaçlı ya da büyü amacıyla Eski Mezopotamya tarihinde, Er Hanedanlar Dönemi'nden Yeni Asur dönemine kadar sanatta sürekli kullanılagelen bir imge olmuştur.²¹

¹⁸ Christa Müller-Kessler, "A Mandaic Gold Amulet in the British Museum", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, No. 311, (1998): 83-85.

¹⁹ Markham J. Geller, "Paranoia, the Evil Eye, and the Face of Evil", *Festschrift für Claus Wilcke*, Herausgegeben von Walther Sallbaerger, Konrad Volk und Anette Zgoll, *Orientalia Biblica et Christiana, Literatur, Politic und Recht in Mesopotamien*, (Wiesbaden: Harrosowits Verlag, 2003), 116.

²⁰ Marie-Louise Thomsen, "The Evil Eye in Mesopotamia", *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 51, No. 1, (1992): 26.

²¹ Black ve Green, *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü*, 90-91.

Tılsımlar, cinleri büyü yoluyla uzaklaştırmadan, bir evi olası tüm felaketlere karşı korumaya kadar çok çeşitli amaçlarla yapılmıştır. Bu amaçlardan biri de çocukların sağlıklı olmasını sağlamaktır. Nitekim Eski Mezopotamya kültürlerinden günümüze, çocukları fenalıklardan korumak amacıyla yapılmış, üzeri yazılı çok sayıda muska şeklinde tablet ulaşmıştır.²²

Psikolojik sorunları olan hasta kişileri iyileştirmek amacıyla da tılsımlar kullanılmıştır. Bunun için örneğin, içinde tılsım bulunan küçük torbalar bir ipe dizilir ve rahatsızlanan kişinin boynunun etrafına dolanırdı. Bu uygulama, psikolojik rahatsızlık yaşayan hastaların sıkıntılarına karşı koymak için sıklıkla reçete edilirdi.²³ Yine örneğin, sürekli korku hissi yaşayan bir kimsenin sorununu gidermek için de tılsım kullanılırdı. Bu amaçla yapılan bir tılsımın üzerinde şu ifadeler bulunmaktadır:

*“Bir kimse sürekli korkuyorsa, gece gündüz endişeliyse:
Herhangi bir kötülüğün o adama yaklaşmaması için, adama
veya evine yönelik kötü bir işaret yok, kötü niyetler o adama
ulaşamaz.”*²⁴

Cinlerin ve neden oldukları hastalıkların da düğümler, şeritler ve tılsımlar vasıtasıyla kontrol altına alınabileceğine inanılır ve bu nesneler birtakım malzemelerle birlikte, hasta kişinin bedeninin kötü ruh tarafından ele geçirilmiş kısmının çevresine yerleştirilirdi.²⁵

Tılsımlar, Eski Mezopotamya sakinleri tarafından hayaletlere karşı da birer koruyucu önlem olarak kullanılmıştır. İnsanlar, bu amaçla kullandıkları objeleri genellikle kolye ya da bilezik olarak üstlerinde taşımıştır. Büyülü nesnelerden oluşması beklenen bu tılsımlar tam aksine bazı tıbbi bitki türlerinden, taşlardan, bazı un çeşitlerinden ve baş ağrısı, göz şişkinliği ve mide ya da boğaz ağrısı için kullanılan yağlanmış bandajlardan yapılmıştır. Bu durum bir anlamda, günümüz için düşünecek olursak, baş ağrısı için bir aspirin alıp sonrasında onun kutusunu kolye olarak takmaya benzetilebilir. Her halükarda tılsımlı olduğuna inanılan nesneleri bir şeyler ile sarıp sarmalamak, onun büyülü olarak görülmesi için yeterli olmuştur. En basit yöntem sadece malzemelerin deri bir torbaya konması ve daha sonra

²² Oppenheim, *Ancient Mesopotamia*, 235.

²³ Markham J. Geller, *Ancient Babylonian Medicine, Theory and Practice*, (Wiley-Blackwell Publication, 2010), 84.

²⁴ Marten Stol, “Psychosomatik Suffering in Ancient Mesopotamia”, Tzvi Abusch ve Karel van der Toorn, (ed.), *Ancient Magic and Divination I, Mesopotamian Magic Textual, Historical, and Interpretative Perspectives*, (Groningen: STYX Publications, 1999), 64.

²⁵ Barbara Böck, “When You Perform the Ritual of ‘Rubbing’: On Medicine and Magic in Ancient Mesopotamia”, *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 62, No. 113, (2003): 13.

bunun hastanın boynuna takılmasıdır. Alternatif olarak, malzemeler bazen bir tutam yüne sarılıp düğümlenebilmiştir. Bunun yanında bu yün yumaklar, üzerine ya sedir reçinesi sürüldüğü ya da içinde sedir yağı veya diğer yağlı maddeler bulunduğu için kısmen ıslaktır. Böylece tılsımın içerisindeki maddelerin, hastanın tenine akması mümkün olmuştur. Tılsım yapma yönergelerinin en özenlisi ve belirgin bir şekilde en büyüğü olanı, kordonu yedi düğümle düğümlenen bir kolye yapımını da içeren, düğüm büyüdür.²⁶

Sonuç

Günümüzde halen varlığını devam ettiren, bazı nesnelerin tılsımlı/büyülü olduğuna dair inanışın kökenleri, insanlık tarihinin başlarına kadar geriye gitmektedir. İnsanoğlu hastalıklardan, felaketlerden ve doğaüstü güçlerin kendilerine verebilecekleri zararlardan korunmak için her türlü yola başvurmuştur. Nitekim bu yollardan biri de büyüğü güçlere sahip olduğuna inandığı objeleri tılsım olarak kullanmaktır.

Büyülü olduğuna inanılan objelerin, Eski Mezopotamya kültüründe de yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Mezopotamya’da yapılan arkeolojik kazılarda eskiçağa ait, tılsım amacıyla kullanılmış sayısız denecek kadar çok obje bulunmuştur.

Eski Mezopotamya’da hem taş, kemik, yün, çeşitli bitkiler ve yağlar gibi doğal maddeler hem de kolyeler, üzerlerinde büyüğü sözlerin yazılı olduğu üçgen biçimli kil tabletler ve silindir mühürler ve ayrıca doğaüstü bazı varlıkların metalden yapılmış tasvirleri gibi insan yapımı objeler tılsım olarak kullanılmıştır. Tılsımlı olduğuna inanılan bu objeler, iki ana amaçla kullanılmıştır:

- Cin ve hayalet gibi doğaüstü şeytani varlıkların, neden oldukları fiziksel ve ruhsal hastalıklardan korunmak
- Maddi kazanç, uzun ömür gibi arzulanan bir şeyi elde etmek.

Tılsımlı objeler, toplumun sadece alt katmanları tarafından değil, saray ve tapınak mensupları gibi üst grupları tarafından da yaygın biçimde kullanılmıştır. Bu durum, Eski Mezopotamya inanç sisteminin büyü inancıyla iç içe olduğuna işaret etmektedir.

²⁶ JoAnn Scurlock, “Magico-Madical Means of Treating Ghost-Induced Illnesses in Ancient Mesopotamia”, Tzvi Abusch, Karel van der Toorn, ve Frans A. M. Wiggermann (ed.), *Ancient Magic and Divination III*, (Leiden-Boston:, BRILL STYX., 2006), 59-61.

KAYNAKÇA

- Abusch, Tzvi ve Schwemer, Daniel. "The Corpus of Ancient Mesopotamian Anti-Witchcraft Rituals", ed. Tzvi Abusch, Ann K. Guinan, *Volume One, Ancient Magic and Divination 8/I*, Leiden-Boston, 2011.
- Black, Jeremy ve Green, Anthony. *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü, Tanrılar, İfratlar, Semboller*, Aram Yayıncılık, 2003.
- Böck, Barbara. "When You Perform the Ritual of 'Rubbing': On Medicine and Magic in Ancient Mesopotamia", *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 62, No. 1, (2003): 1-16.
- Braun-Holzinger, Eva A. "Apotropaic Figures at Mesopotamian Temples in the Third and Second Millennia", ed. Tzvi Abusch and Karel van der Toorn, *Ancient Magic and Divination I, Mesopotamian Magic Textual, Historical and Interpretative Perspectives*. 149-172. Groningen, 1999.
- Farber, Walter. "Witchcraft, Magic and Dvination in Ancient Mesopotamian", Editor in Chief Jack M. Sasson, *Civilizations of the Ancient Near East*, Vol. III, 1895-1909. New York, 1995.
- Geller, Markham J. "Paranoia, the Evil Eye, and the Face of Evil", *Festschrift für Claus Wilcke, Herausgegeben von Walther Sallbaerger, Konrad Volk und Anette Zgoll, Orientalia Biblica et Christiana, Literatur, Politic und Recht in Mesopotamien*, 115-134. Wiesbaden, 2003.
- Geller, Markham J. *Ancient Babilonian Medicine*", Theory and Practice, Wiley-Blackwell Publication, 2010.
- Heessel, Nils P. *Pazuzu, Archäologische und Philologische Studien zu Einem Altorientalischen Damon, Ancient Magic and Divination IV*, STYX Leiden, Boston, Köln, 2002.
- L. Goff, Beatrice. "The Role of Amulets in Mesopotamian Ritual Texts", *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, Vol. 19, No. 1/2, (1956): 1-39.
- Müller-Kessler, Christa. "A Mandaic Gold Amulet in the British Museum", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, No. 311, (1998): 83-88.
- Niederreiter, Zoltán. "Two Pazuzu-Head Amulets Inscribed With The Standard B Incantation", *Revue d'Assyriologie et d'archéologie orientale*, Volume 111, (2017): 109-132.
- Oppenheim, Adolf Leo. *Ancient Mesopotamia*, Revisited Edition, Completed by Erica Reiner, The University of Chicago Press, 1977.
- Reiner, Erica. "Magic, Figurines, Amulets, and Talismans", ed. Ann E. Farkas, Prudence O., Harper and Evelyn B. Harrison, *Monsters and Demons in the Ancient Medieval Worlds, Papers Presented in Honor of Edith Paroda*. 27-36. Mainz on Rhine, 1987.
- Reiner, Erica. "Astral Magic in Babylonia", *Transactions of the American Philisophical Society, New Series*, Vol. 85, No. 4, (1995): I-XIII+1-150.

- Scurlock, JoAnn. "Magico-Madical Means of Treating Ghost-Induced Illnesses in Ancient Mesopotamia", ed. Tzvi Abusch, Karel van der Toorn, and Frans A. M. Wiggermann. *Ancient Magic and Divination III*. Leiden-Boston, 2006.
- Stol, Marten. "Psychosomatik Suffering in Ancient Mesopotamia", ed. Tzvi Abusch and Karel van der Toorn, *Ancient Magic and Divination I, Mesopotamian Magic Textual, Historical, and Interpretative Perspectives*. 57-68. Groningen, 1999.
- Thomsen, Marie-Louise. "The Evil Eye in Mesopotamia", *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 51, No. 1, The University of Chicago Press, (1992): 19-32.
- Van Buren, E. Douglas. "Amulets in Ancient Mesopotamia", *Orientalia Nova Series*, Vol. 14, Gregorian Biblical Press, (1945) : 18-23.
- Wiggermann, Frans A.M. "The Four Winds and the Origins of Pazuzu", ed. Claus Wilcke, *Das geistige Erfassen der Welt im Alten Orient*. 125-166. Wiesbaden, 2007.
- Yıldırım, Nurgül. "Eski Mezopotamya ve Anadolu'da Uğursuzluk İnancı ve Bununla İlgili Büyü Ritüelleri", *History Studies*, Volume 7, Issue 1, A Tribute to Prof. Dr. İbrahim Güler, (2015): 239-248).

RESİMLER



Resim-1: Hamile kadınları *Lamashtu* 'ya karşı korumak için kullanılan Tılsımlı Pazuzu başı bronz kolye. Zoltán Niederreiter, “Two Pazuzu-Head Amulets Inscribed With The Standard B Incantation”, *Revue d'Assyriologie, et d'archéologie orientale*, Volume 111, (2017): 111.

